

BO`LAJAK INGLIZ TILI O`QITUVCHILARIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH

Xonzoda Jamolovna NARZILLAYEVA

Toshkent davlat pedagogika universiteti doktoranti

Annotatsiya. Maqolada bugungi kunda ingliz tilini o`rganishda xorijiy davlatlarda zamonaviy va samarali yondashuvlar ko`nikmasiga berilayotgan e`tibor, qilinayotgan ilmiy izlanishlar, mohiyatini anglash, bu boradagi qilinayotgan yangiliklarga metodik tahlillar yoritib beriladi. Shuning bilan birgalikda tinglab tushunish ko`nikmasi yana qaysi faoliyatlarda o`z ta`sirini ko`rsatishi mumkinligi, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning bir necha afzalligi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so`zlar: kommunikativ kompetensiya, chet tili, zamonaviy jamiyat, visual xotira, tinglash strategiyalari, uning afzalliklari.

Bugungi kunda Yevropa mamlakatlarida xorijiy tillarni o`qitishda eng zamonaviy va samarali yondashuv sifatida faoliyatga yo`naltirilgan kompetensiyaviy yondashuv keng qo`llanilmoqda. "Kompetensiya biror bir faoliyatga yo`naltiruvchi bilim ko`nikma va malakalarning uyg'unligidir". Ma'lumki videomateriallar o`z manbasiga metodik va metodologik asosiga ega bo`ladi va har qanday videomaterialda muayyan muammoga e`tibor qaratiladi. Shundagina unga muloqotni rivojlantiruvchi vosita sifatida qarash mumkin. Demak, videolavhalarni tomosha qilish jarayonida nutq amaliyotining interfaol, ijodiy xususiyati namoyon bo`ladi.

Nutqni quloq orqali idrok etish va tushunish tinglash deyiladi. Barcha og`zaki muloqot tinglashni o`z ichiga oladi. Ushbu faoliyatda ishtirok etmasdan, tilni o`rganish va chet tilidagi nutqni zamonaviy jamiyat rivojlanishi uchun zarur bo`lgan darajada ishlatish mumkin emas. Olimlar tinglash aqliy jarayonlar bilan bog`liqligini va u faol jarayon ekanligini isbotlab bo`lishgan, bu ma'lumotni tovush shaklida idrok etish, uni qayta ishlash va o`quvchilarning uzoq muddatli xotirasida saqlanadigan bo`lishi uchun boshqa birliklar bilan solishtirish, fikrni tan olish va tushunishni o`z ichiga oladi. Vizual xotira eshitish xotirasiga qaraganda yaxshiroq rivojlangan, shuning uchun odamlar tezda charchaydilar va tinglayotganlarini tezda unutadilar.

Tinglashni o`rgatish nutq faoliyatining boshqa turlariga qaraganda qiyinroq ekanligi sezilarlidir. Buning sababi, tinglash ustida ishlash jarayonida o`quvchilar ijobiy his-tuyg`ularni boshdan kechirmaydilar. Tinglash dars vaqtining qirq foizdan oltmish foizigacha, o`qituvchining salomlashuvidan boshlanib, darsni yakunlash bilan yakunlanadi. Shunday qilib, zamonaviy chet tili o`qituvchilari uchun nutq faoliyatining mustaqil turi sifatida ingliz tili darslarida tinglashni maqsadli o`rgatish usullarini topish ayniqsa muhimdir. Bu o`quv jarayonini optimallashtirish uchun zarur, chunki Federal Davlat Ta`lim Standarti talablariga muvofiq, eshitish qobiliyatini o`rgatish eshitish, vizual idrok va xotiraning turli boshlang`ich darajalariga ega bo`lgan barcha talabalar uchun zarurdir.

Tinglashni o`rgatish tinglashni o`rganish strategiyalarini o`z ichiga olishi kerak. Tinglash strategiyalari - bu og`zaki nutqni tushunish maqsadiga erishish uchun ongli,

qasddan va tizimli ravishda qo'llaniladigan usullar. Tinglash strategiyalari bilim, ko'nikma va malakalar to'plamiga asoslanadi.

I.T.Ogorodnikov optimallashtirishni turli xil o'qitish usullarining ideal kombinatsiyasini izlash deb ta'riflaydi. U o'quv jarayonini optimallashtirishning ushbu elementlari eng muhim deb hisoblaydi. I. I. Dyachenko optimallashtirish - bu belgilangan mezonlarga muvofiq boshqariladigan jarayonning eng samarali (optimal chegarasida) variantini tanlash, deb hisoblaydi. Y.K.Babanskiy ta'kidlaydiki, bu o'quv jarayonini optimallashtirish konsepsiyasining kengroq talqini. T. A. Ilyina optimallashtirishni tizimning tashkiliy tomonining u yaratilgan maqsadlarga qanchalik mos kelishini belgilaydi. Bundan tashqari, ba'zi shartlar uchun erishilgan optimallik boshqa sharoitlarda amalga oshirilmasligi mumkin. Bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish bir necha afzalliklarga ega bo'lishi mumkin. Birinchidan, bundan ko'zlangan asosiy maqsad- o'quvchilarda haqiqiy muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirishdir. Buning uchun esa tinglab tushunishni bilish zarur hisoblanadi. Chunki tilning tabiiy o'zaro aloqasi avvalo tinglash va tushunishdan boshlanadi. Agar o'qituvchi tinglab tushunishni yaxshi bilsa, u o'quvchilarga haqiqiy nutqni, talaffuz, intonatsiya, aksent va tabiiy so'z oqimini tushuntira oladi.

Ikkinchidan, bugungi ingliz tili ta'limida podkastlar intervyular, videodarslar, filmlar kabi autentik materiallardan foydalanish muhim. Ularni tushunish va o'quvchilarga tahlil qildira olish uchun tinglab tushunish ko'nikmasi rivojlangan bo'lishi zarur. Bu o'z navbatida darslarni jonli va zamonaviy bo'lishini ta'minlaydi. Uchinchidan, tinglab tushunish orqali o'qituvchi tovush tizimi, urg'u, intonatsiyani to'g'ri anglaydi. Bu esa so'zlashuv madaniyatini oshiradi. Natijada o'quvchilarga to'g'ri talaffuzni o'rgatadi.

To'rtinchidan, yaxshi tinglovchi bo'lgan o'qituvchi darsda o'quvchilarning javoblarini, fikrlarini diqqat bilan tinglab anglay oladi, tahlil qiladi va mos feedback (qayta aloqa) beradi. Bu o'qitish samaradorligini oshiradi. Beshinchidan, o'qituvchi tilni faqat grammatik qoidalar orqali emas, balki tabiiy nutq oqimini tushunish orqali o'rganadi. Bu esa unga ingliz tilini real hayotiy vaziyatlarda qo'llash imkonini beradi. Oltinchidan, bugungi ingliz tili o'qituvchilari xalqaro darajada ham raqobatbardosh bo'lishlari uchun C1 yoki C2 darajadagi listening skillga ega bo'lishlari zarur. Bu ularning malaka oshirish, xalqaro imtihonlarga tayyorlanish va xorijiy dasturlarda ishtirok etish imkoniyatini kengaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Шаборин М. Ю. Дифференцированный подход в обучении английскому языку// Иностранные языки в школе. -1989. -№5. -С. 3537.
2. Nazarov V., Audiovizual materiallar asosida chet tilida nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirish// O'zbekistonda xorijiy tillar. -№156. -B.156-162
3. Огородников И. Т. Актуальные проблемы повышения эффективности урока / И. Т. Огородников // Народное образование. – 1973. – № 4. – С. 116–121
4. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.